

UOT 316

Mohammad Saedabad

Əmək və Sosial Münasibətlər Akademiyası, s.f.d.

m.orxun@gmail.com

İCMALARIN TƏŞKİLATLANDIRILMASI VƏ İNKİŞAFI, FƏRQLİ CƏHƏTLƏR

Xülasə

İcmalarla iş, icmaların inkişafı və təşkilatlandırılması, icmadaxili həmrəylik və səfərbərlik imkanlarının artırılması və ümumi olaraq müxtəlif tipli icmaların rifah səviyyəsinin yüksəldilməsi daima sosial müdafiə və sosial siyasətin diqqət mərkəzində olan məsələlərdən biri olmuşdur. İcmaların inkişafı cəmiyyətin inkişafı, makro layihələrin uğurla həyata keçməsi və ümummillilik inkişafının təmin edilməsi üçün vacibdir. Buna görə də, icmaların inkişafı, təşkilatlandırılması və səfərbərliyi həm sosioloqlar həm də, sosial işçilərin diqqət mərkəzində olmuşdur. Xüsusilə sosial işçilər sadəcə icma inkişafı ilə bağlı maneələr və çıxış yollarını araşdırmırlar, həm də, konkret həll yolları və layihələrin həyata keçirilməsi fonunda icmalarla işləyib, onların inkişafı üçün real addımlar atırlar. Bu istiqamətdə müxtəlif yanaşmalar mövcud olsa da iki başlıca yanaşma “icma inkişafı” və “icma təşkilatlandırılması” olmuşdur. Bunları daha dəqiq bilmək və icma ilə iş zamanı hansı yanaşmanın əsas götürüləcəyini dəqiqləşdirmək olduqca vacib məsələdir. Bəzən bu iki yanaşmanı eyniləşdirmək cəhdlərinin olduğunu nəzərə alaraq, onların nəzəri və teorik cəhətdən fərqli və oxşar cəhətlərinin dəqiq izahı, müqayisəli təhlili və müxtəlif tipli icmalara (ənənəvi, inklüziv, virtual və xəyali) tətbiqinin mümkünlüyünün öyrənilməsi tədqiqatın əsas məqsədini təşkil edir.

Açar sözlər: icma, təşkilatlandırma, inkişaf, virtual icmalar, icma potensialı

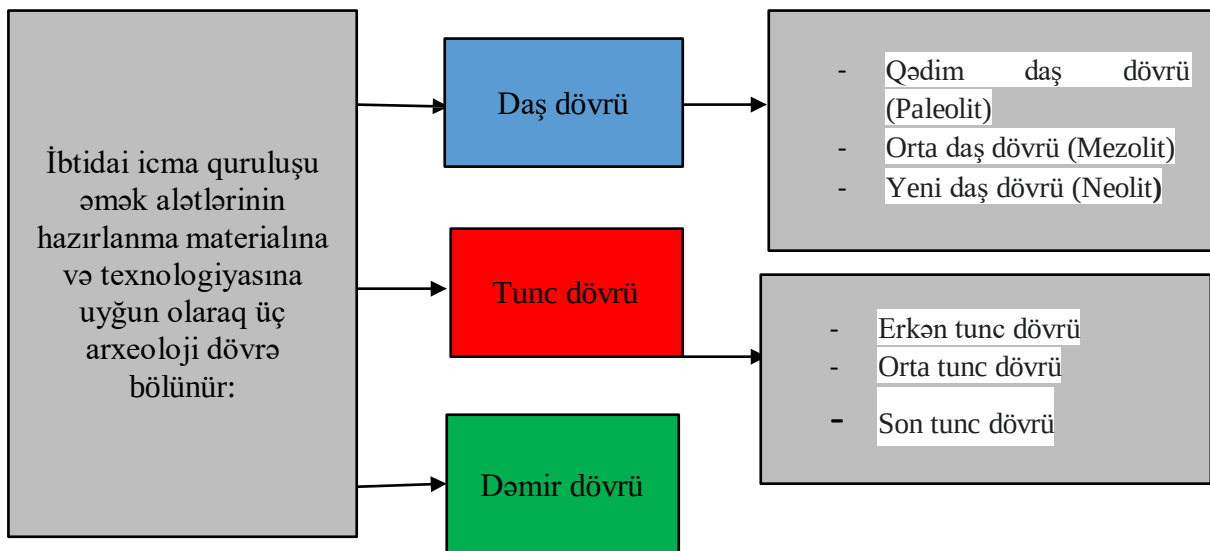
Giriş

Sosiologiya və sosial iş sahəsində icma anlayışı, icmalarla iş və icma problemlərinin öyrənilməsi daima aktual məsələlərdən biri kimi diqqət mərkəzində olmuşdur. Xüsusilə müasir dövrdə dini və mədəni icmalar arasında münasibətlərin mürəkkəbləşməsi və xüsusi ilə bəzi icmalar arasında münasibətlərin kəskinləşməsi, həmçinin icmaların inkişafının prioritet mövzuya çevrilməsi icmalar, icmaların təşkilatlanması və inkişafı kimi məsələlərin öyrənilməsini zərurətə çevirmişdi. Eyni zamanda icmalarla iş sosial iş sahəsinin əsas fəaliyyət sferalarından biri, icmalar fərd və qruplarla birlikdə sosial işin obyektini təşkil edir. İcmalarla iş zamanı məqsəd və strategiyanın düzgün qoyulması icma işinin uğurunu təmin edən əsas amillərdən biridir. Bu baxımdan təşkilatlandırma və inkişaf kimi məsələlərin biri-birindən fərqlənməsi, uyğun plan və strategiyanın işlənilməsi icmalarla işin səmərəliliyini şərtləndirən başlıca amillərdən biridir (şəkil 1).

“İcma nədir sualına” cavab olaraq demək olar ki, fərqli mənbələrdə icma anlayışı müxtəlif rəqurslardan (dini, hüquqi, sosial, siyasi, tarixi) izah edilib. Ənənəvi olaraq icma birgə yaşayışın müəyyən forması kimi nəzərdən keçirilirdi. Elmi-tarixi ədəbiyyatlarda icma anlayışı əsasən tarixi yaşayış forması kimi və insan cəmiyyətinin ilkin inkişaf dövrünü xarakterizə edən ictimai quruluşunu ifadə etmək məqsədi ilə işlədilib. Bu ədəbiyyatlarda “ibtidai icma quruluşu” əmək alətlərinin hazırlanma materialına və texnologiyasına əsasən müxtəlif dövrlərə bölünür.

Sosiologiyada cəmiyyətin tipologiyası və sosial təkamülünə dair elmi araşdırmalarda icma anlayışı ilə tez-tez rastlaşmaq olur. Sosiologiyada icma anlayışından sosial quruluşun konkret formasını ifadə etmək üçün istifadə edilir. Cəmiyyətin tipologiyası və inkişafını öyrənən sosioloqlardan Ferdinand Tönnis “İcma və cəmiyyət” adlı əsərində icmanın sosioloji mahiyyətini izah etmişdi. O, “Gemeinschaft” termini ilə “icma” və “Gesellschaft” termini ilə cəmiyyət anlayışını ifadə edir. Almanca olan “Gemeinschaft” müasir sosiologiyada “Community” və “Gesellschaft” isə “Society” termininə ekvivalent hesab edilir. Bu bölgü (icma və cəmiyyət) və ona məxsus olan həyat tərzı Maks Veberin də yaradıcılığında ciddi diqqət mərkəzində olmuşdur. Tönnis bu iki tip sosial quruluşa məxsus normaları üç cəhətdən biri-birindən fərqlənir:

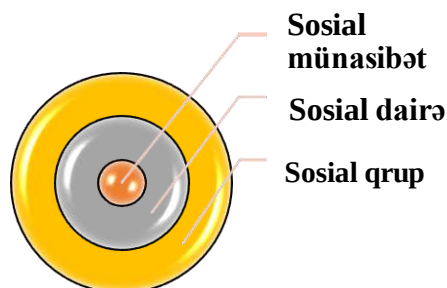
- Sosial nizam normaları
- Hüquq normaları
- Əxlaq normaları



Şəkil 1. İbtidai icma quruluşunun arxeoloji dövrləri

Mənbə: (1)

Eyni zamanda o, sosial həyatın formalarını üç pilləli piramida şəklində izah edir: sosial münasibətlər, sosial qruplar və korporasiya yaxud birliklər (şəkil 2).



Şəkil 2. Sosial həyatın formaları

Mənbə: (2)

Münasibətlər o zaman mövcud olur ki, onda iştirak edənlər tərəfindən a) hiss edilir, b) dərk edilir və c) zəruriliyi başa düşülür. İkidən artıq iştirakçı arasındakı sosial münasibətlər “sosial dairə”ni yaradır. Sosial dairə “münasibətdən” qrupa keçid pilləsidir. Qrup o zaman mövcud olur ki, fərdlərin birləşməsi onlar tərəfindən şüurlu surətdə müəyyən məqsədə çatmaq üçün zəruri akt olaraq qəbul edilir. Sosial formanın korporasiya, birlik və yaxud bir icmaya çevrilməsinin əsas şərti, onun, daxilən təşkil olmuş olmasıdır, yəni, müəyyən iştirakçıların müəyyən funksiyalar yerinə yetirməsidir.

Tönnisin fikrincə “icma münasibətləri emosiyalar və mənəvi meyillərə əsaslanır və aşağıdakı tiplərə malikdir:

- Qəbilə münasibətləri,
- Birgə yaşayışla səciyyələnən qonşuluq münasibətləri,
- Mənəvi yaxınlığa və ya qohumluğa əsaslanan dostluq münasibətləri” [2, s 238].

“Cəmiyyət” münasibətlərinin əsasında isə rasional mübadilə dayanır. Başqa sözlə desək, icma münasibətlər dərin, “emosional, təbii və orqanikdir. Üzvlər spontan formada öz funksiyalarını həyata keçirirlər. Üzvlər arasında təbii və ya qan qohumluğuna əsaslanan əlaqələr var və məkan məhdudluğu səbəbindən onların hamısı bir-birini tanıyırlar. Qeyri-rəsmi sosial nəzarət din, ailə, dostlar qrupu, mentalitet vasitəsilə həyata keçir. “Cəmiyyət”də isə üzvlərin maraqları arasında ziddiyyət, əmək bölgüsü, qanuni intizam, xüsusi mülkiyyət üstünlük təşkil edir” [1, s 144-145]. Burada üzvlərin çoxsaylılığı və fərqliliyi əlaqə və münasibətləri şərtləndirən amilə çevrilir. Burada icmadakı təbii, dərin, məhdud və emosional münasibətləri müşahidə etmək çətindir. Eyni məkanda yaşayan insanlar sadəcə öz maraq və məqsədlərinə uyğun münasibətlərə üstünlük verirlər. “Kalkulyator” insanlar xüsusi mülkiyyət formasına üstünlük verir, mexaniki münasibətlər daxilində fəaliyyət göstərilir. Bu münasibətlərin xarakterik cəhəti, onların səthi və bürokratik olması, əmək bölgüsünə əsaslanması, soyuq və texnoloji inkişafdan təsirlənməsidir.

İcmada əlaqələr şəbəkəsi dar və məhduddur, dərin və orqanikdir, hər bir fəaliyyət fərdin deyil toplusunun maraqlarına xidmət edir, insanlar bir-birini tanıyır və bir-birinin keçmişini bilir. Bu tanışlıq və keçmişə dair məlumat insanlararası münasibətlərə təsir edir. “Cəmiyyət”də məkan geniş və üzvlərin sayı çox olduğu üçün əlaqələr daha çox formal və kontraktual xarakterlidir, səthidir, qazanc-itki hesablamasına məruz qalır, əlaqə tərəfləri biri-birin əvvəlcədən tanımır və keçmişinə dair məlumata malik deyil.

Tönnis icmanın üç növünü fərqləndirir: məkan eyniliyinə, mental eyniliyə, qan eyniliyinə (qan qohumluğu) əsaslanan icmalar. Məkan (coğrafi) eyniliyinə əsaslanan icmada insanların birliyi və özlərini bir icmanın üzvü kimi qəbul etməsi eyni məkanda yaşamağa, qonşu və yaxud yerli olmağa əsaslanır. Buna kəndin bütün resurslarından ortaq istifadə edən kənd icmalarını misal göstərmək olar. Mental (zehni) icma üzvlər arasında razılıq, zehniyyət və hisslər eyniliyi əsasında formalaşır. Buna dini icmaları misal göstərmək olar. Qan eyniliyi və yaxud qan qohumluğuna əsaslanan icma isə tayfa, nəsil kimi anlayışlar ətrafında birləşən uzaq və yaxud yaxın qohumlardan olan üzvlərin birliyinə deyilir. Burada icmada birgəyaşayış və fəaliyyət məhz qohumluq münasibətlərinin nəticəsi olaraq meydana çıxır.

Tönnisin fikrincə, həm icma həm də, “cəmiyyətin” yaranması və fəaliyyəti iradənin məhsuludur. Lakin “icmada zəka iradəyə tabedir (Kürwille / arbitrary will) “cəmiyyət”də isə iradə zəkaya tabedir (Wesenwille / natural will)” [1, s 145].

İcmaya məxsus təbii iradə üç formada təzahür edir: həzz, vərdiş və yaddaş. Həzz, vərdiş və yaddaş icmanın qohumluq, qonşuluq, dostluq səviyyəsinə uyğun gəlir. “Tönnis icma və “cəmiyyət” arasındakı fərqləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmışdı:

1. İcma kəndin kəndli toplusuna xasdır, “cəmiyyət” isə industrial sosial orqanizmdir;
2. Əmək bölgüsü icmada qohumluq əlaqələri üzrə qurulur və məhdud ixtisaslaşmaya əsaslanır. “Cəmiyyət”də isə rollar professionallaşır və ailə rollarından fərqlənir.
3. Sosial nəzarət sferasında icma ənənəvi adətlər və yazılmamış qanunlara söykənir, “cəmiyyət” formal hüquqa əsaslanır.
4. İcmada əsas sosial institutlar rolunda ailə, qonşuluq, qohumluq, din və ənənə, “cəmiyyətdə” isə korporativ və assosiasiya mahiyyətli birliklər çıxış edir.
5. İcma mədəniyyəti dini dəyərlərə, “cəmiyyət”in mədəniyyəti isə dünyəvi dəyərlərə əsaslanır” [2, s 238].

Əlbəttə Tönnisin qeyd etdiyi fərqləndirici cəhətlər onun yaşadığı dövr və əsas götürdüyü anlayışları xarakterizə edirdi və günümüzdə, xüsusilə, sosial işdə icma anlayışını xarakterizə etmək üçün kifayət etməyə bilər. Digər tərəfdən artıq hazırda bir çox dini və etnik icmalar, hər hansı bir maraq və düşüncə ətrafında formalaşmış icmalar, həm industrial şəhər yerlərində həm də, kənd və rayonlarda müşahidə edilə bilər və ən azından əmək bölgüsü ilə bağlı Tönnisin qeyd etdiyi əlamətlər eyni zamanda hər bir icmada və ümumiyyətlə cəmiyyətdə müşahidə edilə bilər.

Qərb sosiologiyasının nümayəndələrinin fikrincə, “icma müəyyən coğrafi ərazidə müəyyən vaxtda yaşayan, ümumi mədəniyyətə malik olan, müəyyən sosial strukturu əmələ gətirən, ayrıca qrupun tərkibində öz mənlilik və birlik hissini təzahür etdirən insanların funksional cəhətdən qarşılıqlı əlaqəyə əsaslanan daxili birliyi”. Talkot Parsons icma dedikdə “özlərinin gündəlik fəaliyyətinin böyük hissəsini malik olduqları ortaqlar ərazi məkanına keçirən insanlar birliyini başa düşürdü və hesab edirdi ki, icmanın müstəqil tam olması mütləq deyil”.

Ümumi olaraq sosioloji baxımdan belə hesab etmək olar ki, icma insanların davamlı məcmusu olub, həmin insanların həyat şəraiti və həyat tərzinin, sosial norma, maraq və dəyərlərinin bu və ya başqa şəkildə eyniliyi ilə xarakterizə olur. Dinin sosiologiyasında dini icma anlayışından istifadə edilir. Yuxarıda da qeyd edildiyi kimi dini icma əsasən eyni düşüncə və zehniyyət ətrafında insanların birlik halında fəaliyyəti və əlaqələrini özündə birləşdirir. Dini icmalarda üzvlərin qarşılıqlı əlaqəsi, səfərbərliyi və birgə fəaliyyətinin yeganə motivi dini inam və dəyərlər haqda düşüncə eyniliyidir. Belə ki, dini düşüncə eyniliyi zəifləyib yaxud mövcud olmadıqda dini icmanın davamı və fəaliyyəti mümkün olmur.

Qruplar və birliklərin sosial təhlili ilə məşğul olan tədqiqatçılar sosial birliklərin müxtəlif növlərini və xüsusiyyətlərini qeyd edirlər ki, bunların bir çoxunu sosial birliklərin bir forması olan icmalara da aid etmək olar:

- A) “Kütləvi birlik: çoxlu sayda fərdi özündə birləşdirən sosial birlikdir və dörd mühüm əlamətlə səciyyələnir: mövcudluğun situativ üsulu ilə; tərkibinin rəngarəngliyi ilə; açıq sərhədlərin mövcudluğu ilə; daha geniş birliklərin struktur elementi hüququnda çıxış etməyə qadir olması ilə.
- B) Qrup birliyi: fərdlərin cəmiyyət etibarını ilə müəyyən məcmusudur və malik olduğu əlamətlər bunlardır: davamlı məkan-zaman sərhədləri; tərkibinin dəqiq ifadə olunmuş həmcinsliyi; birlik üzvlərinin müəyyən məqsəd və vəzifələrə malik olmaqla müxtəlif fəaliyyət növlərini birlikdə yerinə yetirməyə qadir olmaqları; daha geniş sosial birliklərin struktur elementi hüququnda fəaliyyət göstərmək qabiliyyəti.
- C) Sosial-ərazi birliyi: məkanla məhdud sosial strukturlar çərçivəsində insanlar arasında iqtisadi, sosial, siyasi və digər əlaqələrin mövcudluğu ilə səciyyələnir.

Burada əmək bölgüsü və əhalinin yenidən istehsalı hesabına davamlı olaraq mövcud olur.

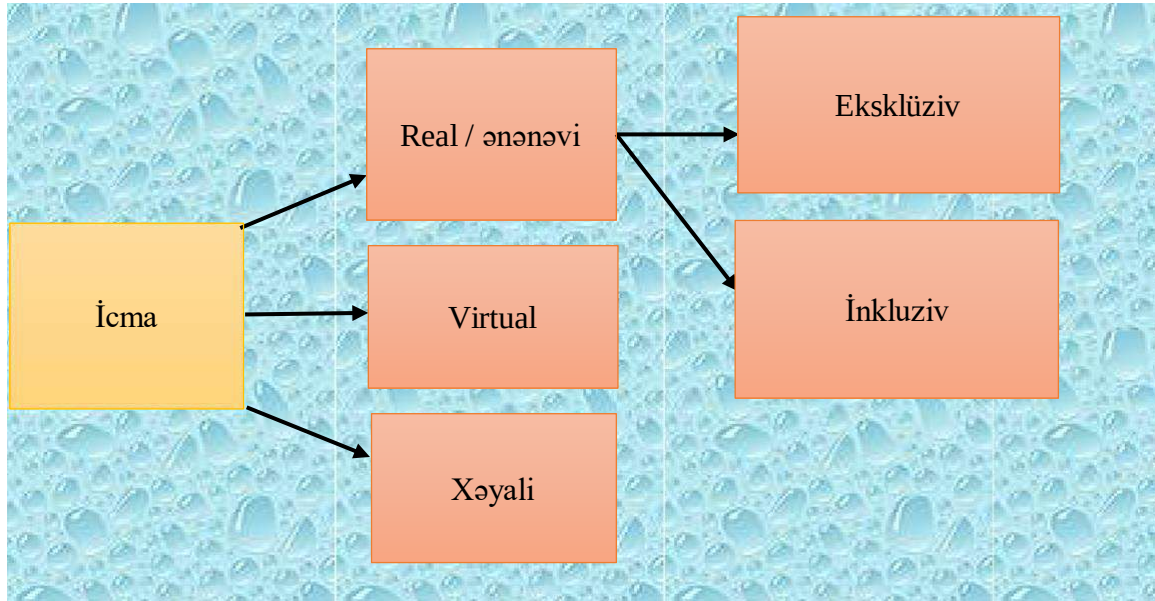
- D) Etnik birlik: ərazi və sosial-mədəni-iqtisadi həyatın vəhdəti əsasında formalaşır. Etnik birliklərin əlamətlərinə bir qayda olaraq vahid dil, mədəniyyət və psixologiyanın ümumi və sabit xüsusiyyətlərini, həmçinin etnik mənlilik şüurunu aid etmək olar” [2, s. 241].

Sosioloji aspektdə icma birbaşa və dolaylı yolla ifadə edilən xüsusiyyətlərin toplusudur. O, əslində obyektiv təriflərdən kənara çıxan subyektiv təcrübələri ehtiva edir. İcmanı subyektiv tərifinə daxil olan xüsusiyyətlər konkret ölçüyə uyğun gəlməyir, bu xüsusiyyətlər hiss edilir və yaşanılır. İcmanın tərfi onun quruluşundan asılıdır. Ona həm tarixi prizmadan, həm də inkişaf etdiyi coğrafi və ideoloji fondan baxmaq lazımdır. Robert Bellah “sosial cəhətdən bir-birindən asılı olan, diskussiyalar və qərarların qəbulunda birlikdə iştirak edən, həm birliyi var edib həm də, birlikdən qaynaqlanan müəyyən təcrübələri paylaşan insanlar birliyini” icma adlandırır. İcma üzvləri mənşə və xüsusiyyətlər (sosial, mənəvi, təhsil, etnik, iqtisadi, siyasi və s.) müxtəlifliyini qəbul edən iki və ya daha çox insan qrupudur. Bu müxtəlifliyə rəğmən birləşmək, onlara səmərəli və açıq ünsiyyət qurmağa və ümumi mənafeləri nəminə müəyyən edilmiş məqsədlərə doğru birlikdə hərəkət etməyə imkan verir”. Bryon Munon hesab edir ki, “icma məhdud coğrafi ərazidə yaşayan, birlik və qarşılıqlı asılılıq hissləri ilə bir-birinə bağlı olan özünü təmin etməyi müəyyən səviyyədə bacaran insan birliyidir”. C.Farrington və E.Pine icmanı “diskussiya və kollektiv fəaliyyətə zəmin yaradan əlaqə və ünsiyyət şəbəkəsinə malik insanlar qrupu” kimi tərif edirlər.

İcmaların təşkili əsasına görə, onları başqalarından fərqləndirən xüsusiyyətlərinə görə müxtəlif formaları var. Xüsusilə müasir dövrdə artıq ənənəvi icma anlayışı icma problemi və icmalar iş məsələlərinin həlli üçün kifayət etmir. Bu baxımdan da icmaların üç xüsusi tipindən danışmaq olar: Real (ənənəvi) icmalar, virtual icmalar və xəyali icmalar (şəkil 3).

İcmanın formalaşma və fəaliyyətində əsas diqqət çəkən amil icmanı simvolizə edən, digər icmalardan fərqləndirən və icma üzvlərinin fərqləndirici cəhəti (identifik amil) olmalıdır. Ənənəvi icmalarda simvolizə amili rolunda qan qohumluğu, eyni ərazi, maraq, etnik və ya dini mənsubiyyət çıxış edir. Lakin virtual və xəyali icmalar daha fərqli amillərlə xarakterizə olur. “Modernizmin son dövrləri istisna olmaqla, icma tarixən insanın birgə yaşayış forması olmuşdur” düşüncəsini müdafiə edən Viliam Brugman (William G. Brueggemann) icmanı simvolizə edən amillərin təhlilini verərək, hesab edir ki, “icma mövcud olmaq üçün təcəssüm tapmalıdır [4, p 148]. Yəni, icma üzvləri və icmanın bir hissəsi olmayanlar üçün icmanı simvolizə edən bir faktor olmalıdır ki, məkan əsaslı icmalarda bu təcəssüm və simvolizə faktoru fiziki/coğrafi məkandır. Bu məhdudlaşmış məkan kənd, rayon, yaşayış massivi, klub, məktəb və s. ola bilər. Eyni zamanda hansısa dini məbəd, kilsə, məscid, əyləncə klubu və s. də icmanı simvolizə edən məkan ola bilər. Təbii bu məkan müəyyən sərhədlərə malikdir və bu sərhədlər icmanın fiziki sərhədləri kimi qəbul edilir. Qeyd edilənlərə baxmayaraq “Karp, Stoun və Yoels icmanı məkan və ya ərazi vahidi kimi təsvir etmirlər. “Onlar icmanı qarşılıqlı əlaqə şəbəkələri və ya “qarşılıqlı fəaliyyət sahələri” kimi təsvir edirlər. Phillip Olson, başqa bir aspektdən yanaşaraq hesab edir ki, artıq icmaya ərazi vahidi kimi deyil, daha çox ümumi maraqları və fəaliyyətləri paylaşan insanlar arasında müxtəlif əlaqələr vahidi kimi baxılmalıdır” [4, p 148].

İcmaların xarakterik cəhətlərindən biri də, icmadaxili münasibətlər, güc və imkanlar bölgüsü, məhdudiyyət və mənsubiyyətə görə insanlara fərqli yanaşmalar ola bilər. İcma üzvlərinə məhdudiyyət və mənsubiyyətinə görə fərqli yanaşılan, vəzifə və güc bölgüsündə həmin məhdudiyyət və mənsubiyyət faktoruna əsaslanan icmalar əsasən qeyri-inklüziv və



Şəkil 3. İcmaların tipləri

Mənbə: (2)

daha dəqiq desək, “eksklüziv” xarakterli icmalar olur. Bu icmalarda hüquqi bərabərlik və bərabər iştirak imkanları ya olmur və ya olduqca kövrək və zəif şəkildə müşahidə edilir. Bu halda icma daxilində cinsi, yaş, iqtisadi və sağlamlıq durumu, fərqli dini görüşlər və fərqli orientasiyalara görə üzvlərin icma təşəbbüsləri və qərarqəbulundan kənarda qalma halları da ola bilər.

İnküziv icma üzvlərin müxtəlif fərqli cəhətlərinə baxmayaraq hamısının eyni hüquqlu olduğu, icma resurslarından faydalanma imkanlarının bərabərliyi və hər kəsin “səsi”nin eşidildiyi bir birlikdir. Burada icma üzvlərinin iqtisadi imkanları, yaş, cins, dini və etnik mənsubiyyəti, sağlamlıq durumu (xüsusilə əlilliyi olan şəxslərlə nəzərdə tutulur) onların icmadakı mövqeyinə təsir göstərməli, iştirak imkanlarını məhdudlaşdırmamalıdır. İnküziv icma məsələsi xüsusilə icmalarda gender münasibətlərinin tənzimlənməsi və icmalarda gənclərin rolunun artması baxımından olduqca vacibdir.

İnküziv icmaların fəaliyyəti bu gün ən vacib məsələlərdən biridir. Əslində hələ də xüsusilə bir sıra kənd və rayon icmalarında inküzivliyin təmin edilməsi icmalarla işin əsasını təşkil etməlidir. Çünki xüsusilə cins və yaş amili həmin icmalarda üzvlərin böyük hissəsinin icma fəaliyyətlərinə, təşəbbüs və planlaşdırma işlərinə cəlb olmasına mane olur. Bəzi icmalar qadınlar və gənclərin aktiv iştirakına mane olur, nüfuzlu şəxslərin düşüncə dominantlığına əsaslanaraq fəaliyyət göstərirlər. Bu isə icmanın səfərbərlik imkanlarını xeyli dərəcədə məhdudlaşdırır, hüquq bərabərliyini pozmuş olur. Qeyri-inküziv icmalarda bir çox layihələrin icrası (xüsusilə icma fəaliyyətlərindən kənarda qalan insan qrupları ilə əlaqədar olan layihələr) effektiv nəticələrlə sonuclandırılmaz. Məsələn gender bərabərliyi pozulmuş icmada qadınların hüquq və sosial fəaliyyətinin yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş layihələrin icrası dominant qrupların törətdiyi maneələr nəticəsində ya icra olmur və yaxud icra edilsə də, gözlənilən təsir gücünə malik olmur.

İcmanın inküziv xarakterli olması həm də, icmanın inkişafı və təşkilatlanması üçün vacibdir. Hər bir icmanın inkişafı icma üzvlərinin aktivliyi, icma problemlərinə həssaslığı, icma problemlərinin həllində effektiv iştirakı və icma səfərbərliyinin təşkilindən asılıdır. Eyni zamanda icma resurslarının daxili və xarici resurslar olaraq iki yerə ayrılmasına baxmayaraq, təcrübə göstərir ki, daxili resursları zəif olan icmanın xarici resurslar hesabına inkişaf etmə ehtimalı da zəifdir. Daha dəqiq desək icma inkişafının əsasını daxili resurslar

təşkil edir və xarici resurslar əsasən köməkçi resurs rolunda çıxış edir. Hər bir icmanın daxili resurslarının nüvəsini isə icma üzvləri təşkil edir. Bu nüvənin güclənməsi inklüzivliyin təmin edilməsi ilə birbaşa əlaqədardır. Mövzuya bu aspektdən yanaşdıqda hazırkı dövrdə icma inkişafı və icmaların təşkilatlandırılması məsələsində inklüzivlik amilinə diqqətin əhəmiyyətini daha açıq şəkildə görmək olar.

Müasir dövrdə sosial sahənin mütəxəssisləri icmaların real və virtual formalarından danışırlar. Real icma ənənəvi forma və məzmunla fəaliyyət göstərən sosial birlikdir. Virtual icmalar isə yeni informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı və insanların sosial həyatında onların rolunun artması ilə əlaqədar meydana gələn icmalara deyilir. Beləki, virtual icmalarla bağlı bəzən internet-icma terminindən də istifadə edilir.

Virtual icma (e-icma və ya onlayn icma da adlanır) təhsil, sosial, peşəkar fəaliyyət və ya digər məqsədlər üçün üz-üzə deyil, əsasən xəbər bülletenləri, onlayn müzakirə platformaları və ya anı mesajlar kimi kommunikasiya vasitələri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan insanlar qrupudur. Müasir dövrdə virtual və onlayn icmalar həm də bir-birini ilk növbədə real həyatda tanıyan insanlar arasında ünsiyyətin əlavə formasına çevrilib. Sosial proqram təminatında ayrılıqda və ya kombinasiyada bir çox vasitələrdən, o cümlədən mətn əsaslı söhbət otaqları və səs, videomətn və ya anı mesajlaşma imkanı verən sosial şəbəkələrdən istifadə edilərək virtual icmalar təşkil edilir. Əhəmiyyətli sosial-texniki dəyişiklik bu cür İnternet əsaslı sosial əlaqələr şəbəkəsi, qruplar və icmaların çoxalmasına gətirib çıxarmışdı. Sosial yüksəliş və kollektiv fəaliyyət üçün coğrafi və maraqlarla bağlı icmaların virtual şəbəkələr yaradaraq onlardan istifadə etməsi də, mümkündür. Buna nümunə olaraq yerli virtual icmaları, müxtəlif dini, siyasi, cinsi və s. maraqlar əsasında formalaşan virtual icmaları misal göstərmək olar.

Virtual icma qarşılıqlı maraq və ya məqsədləri həyata keçirmək üçün spesifik sosial media vasitəsilə əlaqə quran fərdlərin sosial şəbəkəsidir. Virtual icmalar üçün coğrafi mənsubiyyət və qohumluq sərhədləri önəmli deyil. Burada fərqli və olduqca çeşidli dəyərlər və simvolizə edən amillər birləşdirici amil rolunda çıxış edir. Hovard Reynqold 1993-cü ildə nəşr olunan “Virtual icma” (The Virtual Community) kitabında virtual icmalardan bəhs etmişdir. Burada virtual icmanı mümkün edən texnologiyalar, vasitə və platformalar (sosial şəbəkələr, çat otaqları və elektron poçt siyahıları) müzakirə edilir. Reynqold həmçinin, virtual icmaya mənsub olmağın şəxsi-psixoloji duruma və bütövlükdə cəmiyyət üçün potensial faydalarını qeyd edir. Eyni zamanda, virtual təcrübə icmalarının fəaliyyətinin müsbət təsirlərindən danışır.

Virtual ünsiyyət və fəaliyyəti əhatə edən virtual icmaların hamısı qarşılıqlı əlaqəni təşviq edir, bəzən xüsusi bir maraq və ya sadəcə ünsiyyət üzərində fokuslanır. Bəzi virtual icmalar hər ikisini edir. İcma üzvlərinə müxtəlif vasitələrlə ortaq bir maraq üzərindən qarşılıqlı əlaqəyə imkan yaradır, o cümlədən, mesaj lövhələri, çat otaqları, sosial şəbəkələr, ümumdünya hörümçək toru üzərində saytlar və ya virtual dünyalar.

Üzvlər adətən icma dünyasına bağlanır, hər gün əlaqədar saytlara daxil olur və çıxır və həm ünsiyyət həm də informasiya mübadiləsi üçün bunlardan istifadə edir. Şübhəsiz ki, bu, bəzən asılılığa çevrilə bilər. Real dünyada ənənəvi üsullarla formalaşmış icmalar əsasən coğrafi mənsubiyyət və coğrafi cəhətdən (məhəllələr, kəndlər və s.) məhdud olan birliklər olduğu halda, virtual icmalarda coğrafi mənsubiyyət və coğrafi sərhədlər bir çox hallarda heç bir rola malik olmur.

Virtual icma üzvləri adətən coğrafi mənsubiyyət baxımdan səpələnmiş və fərqli məkanlara aid olurlar. Təbii olaraq belə bir xüsusiyyət ənənəvi formada meydana çıxan icmalara verilən təriflərə uyğun gəlmir və məhz elə buna görə də, virtual icmalara yeni tərif verilməli, onların əsasını təşkil edən elementlər yenidən nəzərdən keçirilməlidir. Artıq burada coğrafi sərhəd və mənsubiyyət icmanın təşkilinin əsas amili kimi nəzərdə

tutulmamalıdır. Virtual icmaların digər bir xüsusiyyəti icma üzvlərinin biri-birinə yad olması, hər hansı qohumluq və yaxın münasibətin mövcudluğu şərtinə tabe olmamasıdır. Lakin virtual icmadakı yad insanlar arasında dəstək, məlumat mübadiləsi, dostluq və qəbuletmə aktları real həyatdakı icmalar qədər önəmli və bənzərdir. Virtual icmalarda əsasən ortaq dəyər, maraq və fəaliyyət insanları birləşdirir. Yəni real məkandakı icmaları xarakterizə edən üç əsas xüsusiyyətin yalnız biri virtual icmalarda müşahidə edilir. Digər iki xüsusiyyət (ortaq məkan və tanışlıq/qohumluq əlaqələri) həm müşahidə edilə bilər, həm də, edilməyə bilər.

Virtual icmalarla bağlı ən vacib məqamlardan biri, bir neçə media platforması və ya şəbəkəsi vasitəsilə ünsiyyət qurmaq imkanındır. Mediaya əsaslanan icmaların mövcud olmasına dair ilk araşdırmalar virtual reallığın təbiəti, virtual məkandakı icmaların icma kimi nəzərdən keçirib-keçirilməməsi idi. XVII əsrdə London Kral Cəmiyyəti ilə əlaqəsi olan alimlər məktub mübadiləsi yolu ilə bir icma yaratmışdılar. 1963-cü ildə Melvin Vebber tərəfindən icad edilən “azad edilmiş icma” və 1979-cu ildə Berri Vellman tərəfindən təhlil edilən “yaxınlığı olmayan icma” əsəri qeyri-lokal icma haqqında düşüncənin yeni mərhələsini başlatmışdır.

Xəyali icma. Hazırda virtual icma ilə yanaşı xəyali icma anlayışından da istifadə edilir. Benedikt Andersonun 1983-cü ildə “Təsəvvür edilən icmalar” adlı əsərində ümummilli qəzetlər kimi müxtəlif texnologiyaların erkən milli dövlətlər arasında milli və regional şüurun inkişafına necə töhfə verdiyi təsvir edilmişdir. Nəzəriyyələrini Andersonun “Təsəvvür edilən icmalar” əsəri üzərində quran bəzi müəlliflər bu konsepsiyayı tənqid etmiş, bütün icmaların ünsiyyətə əsaslandığını və virtual-real dixotomiyasının dağıldığını iddia etmişlər.

Benedikt Andersonun “Təsəvvür edilən icma” əsərində milliyətçiliyi izah etmək məqsədi ilə “çap mediası xəyali icmalar formalaşdırır” konsepsiyasını irəli sürmüş və isbat etməyə çalışmışdır. Onun fikrincə, xəyali icmaların formalaşmasının səbəbi “çap mediası”dır və Anderson bu əsərində çap mediasını konkret olaraq “çap kapitalizmi” adlandırır. Andersonun iddiasına görə kapitalist təşəbbüsçülər kitabları və başqa materiallarının tirajını maksimallaşdırmaq məqsədi ilə onları artıq Latın dilində yox, danışq dillərinə daha yaxın dillərdə buraxırdılar. Bu həmin dillərdə (və ya ləhcələrdə) ümumi diskursları yaradaraq, “milli çap dilləri” əsasında Avropanın ilk milli dövlətlərinin formalaşması ilə nəticələnib [3, p 35-36].

Özü marksist olan Andersonun, nə marksizmdən, nə də liberalizmdən gələn millətçiliyin izahlarını qəbul etmədiyini bildirirdi. Andersonun konsepsiyasının qısaca izahını belə vermək olar: media xəyali kimlik (identiklik) və xəyali ortaq dəyərlər-maraqlar ətrafında insanları birləşdirərək xəyali icmaların, birliklərin yaranmasına şərait yaradır. Bəzən bu xəyali icmaların əsasını təşkil edən düşüncə və ya ideologiya güclənərək daha böyük insan birliklərini öz ətrafında birləşdirir, onların səfərbərlik səbəbinə çevrilir. Bütün bunlar isə ciddi sosial hərəkət və hadisələrlə nəticələnə bilər.

Bütün bunlara baxmayaraq Anderson millətçiliyə qarşı pessimist mövqedə olduğu söylənilmir və onun fikrincə, millətçilik qloballaşan dünyada köhnəlmiş bir ideya deyil. Anderson millətçilikdə mövcud olan utopik elementi müsbət qiymətləndirir. Andersona görə “millət” süni olaraq inşa edilən bir şeydir. O, 1778 və 1838-ci illər arasında Cənubi və Şimali Amerikada ortaya çıxan elit təbəqənin şüurlu şəkildə özlərini bir millət olaraq tanıtdıqlarını və ilk milli-dövlət modellərinin bu şəkildə yarandığını irəli sürür. “Millətçilik düşüncəsi” milləti və milli-dövləti birlikdə inşa edir. Anderson Fransa və Amerika təcrübəsinə istinad edərək millətin yaranmasının necə inkişafını göstərir. Millətçiliyin belə formada və qeyd edilən təcrübələrdə inkişafı əsasən iki şəkildə müşahidə edilə bilər: ilk mərhələdə vətəndaş millətçiliyi olaraq meydana gəlir və ikinci mərhələdə etnik millətçilik

olaraq davam edir. Anderson millət nəzəriyyəsində yazılı ədəbiyyata və onun yayılmasına mərkəzi bir rol verir. O, hesab edir ki, millətçiliyin inkişafı, kitabların sayının artması və mətbəə texnologiyasının inkişafı ilə əlaqədardır və millətin yaranışı üçün “həqiqi hekayələr”dən çox “əfsanə”lərə və “fantastik anlayışlar”a ehtiyac duyulur. Əlbəttə Andersonun irəli sürdüyü bu fikirlər müxtəlif cəhətlərdən ciddi tənqidlərə məruz qalmışdır. Lakin müasir dövrdə müxtəlif icma və birliklərin yaranması, təşkilatlanması, aktiv fəaliyyəti və inkişafında etməsində medianın rolunu inkar etmək də doğru olmazdı.

Artıq müasir informasiya və kommunikasiya texnologiyaları, həmçinin virtual məkanda formalaşmış icmaların mövcudluğu icmalarla iş konteskdində təşkilatlanma və inkişaf prosesinə müsbət təsir edir. Təşkilatnadırma və inkişaf hər bir ölkədə icmaların fəaliyyəti və davamlılığını şərtlərindən əsas amildir. Həm icmanın təşkilatlandırılması həm də onun inkişafı istiqamətində aparılma işlər sonucunda icmanın effektiv fəaliyyəti və davamlılığını təmin edir. Bir çox ədəbiyyatlarda isə bu iki fəaliyyət arasında ciddi bir fərq və sərhəd qoyulmadan bəzən eyni fəaliyyətlər kimi nəzərdən keçirilir. Bu halda daha çox nəticəyönümlü yanaşma özünü göstərir və icmanın inkişafı ilə təşkilatlanmasını eyni fəaliyyət kimi dəyərləndirən mütəxəssislər hesab edirlər ki, hər iki fəaliyyət sonda icmanın fəaliyyətinin səmərəliliyi və effektivliyini təmin edir, onun davamlılığı və irəliləməsinə səbəb olur. Bu baxımdan da bu iki fəaliyyəti biri-birindən fərqləndirmək doğru olmaz.

Qeyd edilənlərə baxmayaraq, əlaqədar ədəbiyyat və əsərlərin əksəriyyətində icmaların inkişafı icmaların təşkilatlandırılmasından fərqləndirilir və bunların iki ayrıca proses və fəaliyyət olduğu qeyd edilir. Belə yanaşdıqda bu iki prosesin fərqli cəhətlərinin dəqiqləşdirilməsi və izahı əhəmiyyət kəsb edir.

“İcmanın inkişafı” icma üzvlərini gücləndirmək, onların rifah və inkişafına mane olan amilləri aradan qaldırmaq və daha güclü icmalar yaratmaq məqsədi daşıyan bir prosesdir. İcmanın inkişafı səlahiyyətlərin artırılması, insan hüquqları, inklüzivlik, sosial ədalət, öz müqəddəratını təyinetmə və kollektiv fəaliyyət prinsiplərinə əsaslanan vahid yanaşmadır. İcma inkişafı təşəbbüslərində bilavasitə iştirak edən uşaqlar və ailələr bacarıqların, biliklərin, səlahiyyətlərin artırılması və özünü effektivliyin artırılmasından faydalana bilər və inkişaf etmiş sosial inklüzivlik və icma əlaqəsini təcrübədən keçirə bilərlər.

İcma inkişafı sosial işçilərin icma inkişaf korporasiyaları (QHT-lər, müxtəlif təşkilatlar və icma üzvləri tərəfindən yaradılmış hərəkətlər) vasitəsilə icma üzvlərinə iqtisadi, siyasi və sosial layihələri planlaşdıraraq, dizayn və həyata keçirməklə kömək etdiyi bir üsuldur. Antonia Pantoja və Wilhelmina Perry icma inkişafını iqtisadi cəhətdən asılı və siyasi hüquqdan məhrum edilmiş icmaların üzvlərinin birgə işləməsi vasitəsi kimi müəyyən edir ki, əsas məqsədi aşağıdakılardan ibarətdir:

- Onları yoxsulluq və asılılıq vəziyyətinə salan və bu durumun davamına səbəb olan qüvvələri və prosesləri anlamaq.
- İcma və üzvlərin güclü tərəflərini səfərbər edərək onları təşkilatlandırmaq və məlumat, bilik, bacarıq və maliyyə resurslarını nəzərə alaraq fəaliyyət planı hazırlamaq.
- Fərdlər və qrup mədəniyyətinin asılılıq və gücsüzlüyə səbəb olan elementlərini aşkara çıxararaq, bu amilləri aradan qaldırmaq.
- Üzvlərin rifahına xidmət edən və əsasən iqtisadi xarakterli olan yeni xidmətlərin və sosial proqramların icrası, bərpası və inkişafı üçün fəaliyyət göstərmək [4, p. 212].

İcma inkişafı dedikdə əsasən həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasını məqsəd kimi qarşısına qoyan əraziyönümlü və həllyönümlü kompleks dəyişikliklər nəzərdə tutulur. Sosial işdə icmalarla iş sahəsində icmaların inkişafı effektiv bir yanaşma olaraq qəbul edilmişdir. İcmaların inkişafı sadəcə mövcud bərabərsizliklərin nəticələrini minimuma

endirməyə deyil, ümumiyyətlə bərabərsizliyə son qoymağa çalışır. Tipik olaraq, icma inkişafı ədalətsizlik və yoxsulluq yaradan amillər, sistemlər və mühiti diqqət mərkəzində saxlayır. İcma inkişafı integrasiya olunmuş çoxşaxəli müdaxilələri nəzərdə tutur". İnkişaf cəhdlərində icmada müşahidə edilən problemin həllində icma imkanları və icma potensialına ciddi diqqət yetirilir. Məsələn, oxşarlıq hər bir cəmiyyətdə mürəkkəb və özünəməxsus tərzdə ifadə olunduğundan, biz icmanın inkişafı naminə yoxsulluqla mübarizə üçün həmin icmanın öz xarakterik cəhətlərinə nəzər yetirməli, daha çox icmanın potensialına istinad edərək ortaq və birgə fəaliyyətlərin intensivləşməsi və yerli mübadilə sisteminin yaxşılaşdırılmasına çalışmalıyıq. Çünki icmada yoxsulluq səviyyəsini azaltmaq və rifah səviyyəsinin yaxşılaşdırmaq istədikdə sadəcə müəyyən bir faktora diqqət və konkret bir problemin həllinə yönəlməklə mümkün olmur və bu "kompleks həll" yolunu tələb edən bir məsələdir. Burada davamlı inkişafa nail olmaq üçün məskunlaşma, ekoloji təhlükəsizlik, xidmətlərə əlçatanlıq, iqtisadi inkişaf və s. problemlərin sistemli təhlili və kompleks həlli vacibdir.

İcma inkişaf modellərinə gəldikdə əsasən 4 modeldən danışmaq olar: "qonşuluq inkişafı modeli (icm daxilində insanların rifahının təmin edilməsi üçün biri-biri ilə, qonşularla birgə fəaliyyət və mübadilə imkanlarını artırmaq), sosial fəaliyyət modeli (bu model gücün və resursların yenidən bölüşdürülməsinə və təcrid olunmuş sosial qrupların qərar qəbul etmə səlahiyyətində effektiv və birgə iştirakına diqqət yetirir), sosial planlaşdırma/siyasət modeli (icma üzvlərinin rastlaşdırları problemlərin həlli üçün rasiona və məqsədyönlü, texniki cəhətdən düşünülmüş planlar hazırlanır, əsasən diqqət səhiyyə, təhsil, mənzil təminatı və uşaqların inkişafına yönəlir), lokal/yerli inkişaf modeli (insanların özünəməxsus potensialını gücləndirmək prinsipinə əsaslanır və insanyönlü bir modeldir. İcma üzvlərinin özünəməxsus və itirakçı gücünü artırmaqla qarşılıqlı əməkdaşlığı əsas götürür)" [5].

İcma təşkilatlandırılması icma üzvlərinin potensialına istinad edərək onların siyasət və qərarqəbulu proseslərində rolunu artırmaq istiqamətində aparılan işdir. əsas məqsəd icma üzvlərinin sosial-siyasi iştirak və fəaliyyət səviyyəsini artırmaqla onların həyatının yaxşılaşmasına təsir etməkdir.

Təşkilatlandırma nisbətən passiv qrupların ortaq maraqlar uğrunda effektiv iştirakı üçü şərait yaradan bir fəaliyyətdir. Təşkilatlandırmanın başlıca məqsədi qərarqəbulu imkanlarının təkrar bölgüsü yolu ilə kənarda qalan qrupların siyasət və sosial proseslərdə təsir gücünü artırmaqdır.

Randy Stoeckerin fikrincə, təşkilatlandırma təsir imkanları məhdud olan "icmalarla liderlər, bazar və hökumət arasında əməkdaşlıq əlaqələri qurur, insanların rifahına diqqəti yönəldir, icmadaxili investisiyaların təşviqinə və mənzil və biznesin inkişafına kömək edir. təşkilatlandırma icma üzvləri arasında birlik və harmoniyanı gücləndirir, onların ümumi mənafə uğrunda birgə fəaliyyət meyli və öhdəliyini gücləndirir" [4, p 221].

İcma üzvləri arasında müəyyən bir məsələ ilə bağlı ziddiyyətlər olsa da, təşkilatlandırma, onları qarşılıqlı anlaşma və rasiona müzakirə fonunda səfərbər olaraq bir-birini başa düşməyə və ümumi məqsədlərinə diqqət yetirməyə sövq edə bilər.

Qeyd edilənlərə nəzərən icmanın inkişafı ilə təşkilatlandırılması arasında fərqli və oxşar cəhətlərin olduğunu görmək mümkündür (cədvəl 1). Bu fərqli cəhətlərə baxmayaraq inkişaf və təşkilatlandırma biri-birinin şərtləndirən, təkmilləşdirən və daha tez bir zamanda effektiv nəticələrin əldə edilməsinə şərait yaradn fəaliyyətlərdir.

İcmanın inkişafı və təşkilatlandırılmasına dair oxşar və fərqli cəhətləri ümumiləşdirilmiş müqayisəli izahı verildi [6] və göründüyü kimi bu iki yanaşma sadəcə məqsəd və nəticə baxımından deyil həm də müxanizm və alətlər baxımından da fərqli xüsusiyyətləri ehtiva edirlər.

Cədvəl 1. İcmanın inkişafı və təşkilatlandırılması arasında fərqli və oxşar cəhətlər

<i>İcmanın inkişafı və təşkilatlandırılması</i>	
Oxşar cəhətlər	Fərqli cəhətlər
Təcrid olunmuş insanların həyatını yaxşılaşdırmaq üçün sistemli ədalətsizliyi aradan qaldırmaq cəhdləri.	İnkişaf yanaşmasından fərqli olaraq icma təşkilatlandırılması icma ilə institutlar və hakimiyyət arasında zidiyyətlərin mövcudluğunu dəyişikliyin zəruri elementi hesab edir.
Hər iki yanaşma məkan yönümlü fəaliyyət olub yerli potensiala diqqət yetirir.	Təşkilatlandırma rəhbərləri bəzi istək və məqsədlərə nail olmaq üçün diqqətləri cəlb edəcək mübahisələrə səbəb olacaq mövzular ətrafında birləşməyi zəruri hesab edirlər.
Hər ikisində müəyyən edilmiş məkan daxilində qonşularla tərəfdaşlıq qurulur və fəaliyyətə dəstək üçün onların da imkanlarından istifadə edilir.	İcma İnkişafı yanaşması ümumiyyətlə konsensus, iştirakçılıq və müxtəlif sektorlar arasında daha çox əməkdaşlığı əsas götürür və konfliktdən uzaqdır.
Bu yanaşmaların hər ikisi ədalətsizliyə qarşı uzunmüddətli həll yolları axtarır və bu yöndə sistemləri və strukturları yenidən formalaşdırmağa çalışır.	Təşkilatlandırma bir çox hallarda sistemlərə təzyiq edərək dəyişikliyə və təkrar formalaşdırmağa nail olmaq istədiyi halda, inkişaf yanaşması onların yerli ekosistem daxilində yenidən formalaşdırılmasına təkid edir.

Mənbə: müəllif tərtibi

Bu fərqli cəhətlər icmalarla iş layihələrinin dizayn və planlaşdırılması üçün əsas çıxış nöqtəsi hesab edilir.

Nəticə

Beləliklə qeyd etmək olar ki, icma ilə iş zamanı icma mütəxəssisi ilk öncə icmanın inkişafı və təşkilatlandırılması arasındakı ciddi fərqi nəzərə almalı, ona uyğun olaraq fəaliyyət layihəsini dizaynedib, planlaşdırmalıdır. Əslində inkişaf və təşkilatlandırma məqsəd və nəticə baxımından kifayət qədər fərqlidirlər və bu da, icmalarla iş zamanı icma ilə bağlı yanaşmanın dəqiqləşdirilməsinin böyük əhəmiyyətini göstərir. eyni zamanda icma ilə iş zamanı müsir tələblər və imkanlar, həmçinin, icmanın müasir tipləri və xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır. Təbii olaraq, ənənəvi əsaslarla fəaliyyət göstərən icma ilə virtual icmalra eyni yanaşma və münasibət icma mütəxəssisinin fəaliyyətinin uğur ehtimalını minimuma düşürmüş olar. Bu mövzu səfərbərlik və icmanın daxili və xarici resurslarına münasibətdə də əhəmiyyət kəsb edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Q.V.Osipov (məsul erdaktor). Qərbi Avropada və ABŞ-da sosiologiya tarixi (tərcümənin elmi redaktoru: İzzət Rüstəmov). Bakı; Turan nəşriyyatı. 2010, 612 s.
2. Z.T.Qolenskova, M.M.Akuliç, V.N.Kuznetsov (tərcümə: İzzət Rüstəmov). Ümumi sosiologiya. Bakı; Diplommat. 2007, 494 s.
3. Benedict Anderson. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism (revised edition). London & New York; Verso. 2006, 235 p.
4. William Brueggemann. The Practice of Macro Social Work (fourth edition). Belmont; Brooks/Cole Publishing Company. 2014, 524 p.
5. https://epgp.inflibnet.ac.in/epgpdata/uploads/epgp_content/S001610/P001769/M023901/ET/1507268112Mod15ModelsofCommunityOrganizationtext.pdf
6. <https://www.luptoncenter.org/community-development-and-community-organizing/>

Мохаммад Саедабад

ОРГАНИЗАЦИЯ И РАЗВИТИЕ СООБЩЕСТВ, ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЧЕРТЫ**Резюме**

Работа с сообществами, развитие и организация сообществ, повышение возможностей внутриобщинной солидарности и мобилизации, а также в целом повышение уровня благосостояния различных типов сообществ всегда были одними из вопросов, находящихся в центре внимания социальной защиты и социальной политики. Развитие сообществ важно для развития общества, успешной реализации макропроектов и обеспечения общего национального развития. Поэтому развитие, организация и мобилизация сообществ были в центре внимания как социологов, так и социальных работников. Социальные работники, в частности, не просто исследуют препятствия и пути выхода из развития сообществ, но и работают с сообществами на основе конкретных решений и реализации проектов, предпринимают реальные шаги для их развития. Хотя в этом направлении существуют разные подходы, двумя основными являются «развитие сообщества» и «организация сообщества». Очень важно знать это более четко и определить, какой подход использовать при работе с сообществом. Учитывая, что иногда предпринимаются попытки отождествления этих двух подходов, четкое объяснение их теоретически и теоретически различных и схожих аспектов, сравнительный анализ и исследование возможности применения к разным типам сообществ (традиционным, инклюзивным, виртуальным и воображаемым) составляют основную цель исследования.

Ключевые слова: сообщество, организация, развитие, виртуальные сообщества, потенциал сообщества

Mohammad Saedabad

COMMUNITY ORGANIZATION AND DEVELOPMENT, DISTINCTIVE FEATURES**Summary**

Work with communities and the development and organization of communities, increasing the possibilities of intra-community solidarity and mobilization, and generally raising the level of well-being of different types of communities has always been one of the issues in the focus of social protection and social policy. The development of communities is important for the development of the society, the successful implementation of macro projects and ensuring the overall national development. Therefore, the development, organization and mobilization of communities has been the focus of both sociologists and social workers. Social workers, in particular, do not just examine the obstacles and ways out of community development, but also work with communities on the basis of concrete solutions and implementation of projects, and take real steps for their development. Although there are different approaches in this direction, the two main approaches are "community development" and "community organization". It is very important to know these more clearly and to specify which approach to take when working with the community. Taking into account that there are sometimes attempts to equate these two approaches, the precise explanation of their theoretically and theoretically different and similar aspects, comparative analysis and the study of the possibility of application to different types of communities (traditional, inclusive, virtual and imaginary) constitute the main goal of the research.

Keywords: community, organization, development, virtual communities, community potential